

O'QUVCHILARNING IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MANZARA JANRINING O'RNI

Aslonov Furqat Botirovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası

Katta o‘qituvchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish jarayonida manzara janrining tutgan o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Tasviriy san’at mashg‘ulotlarida tabiat manzaralarini chizish orqali o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, tasavvur, badiiy idrok, rang sezgisi hamda kompozitsion fikrlash qobiliyatlari rivojlanishi asoslab berilgan. Manzara janrining pedagogik qiymati shundaki, u o‘quvchilarda nafaqat badiiy ko‘nikmalarni, balki mustaqil fikrlash, estetik did va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Maqolada Shovdirov S.A. va boshqa olimlarning tasviriy san’at ta’limiga oid ilmiy qarashlari asosida rangtasvir darslarida manzara janrini samarali o‘qitishning metodik yo‘nalishlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: manzara janri, ijodiy tafakkur, tasviriy san’at, badiiy idrok, rangtasvir, estetik did, kuzatuvchanlik, kompozitsiya, pedagogik yondashuv, ijodiy rivojlanish.

Bugungi kunda umumta’lim maktablarida tasviriy san’at ta’limining asosiy maqsadlaridan biri — o‘quvchilarda ijodiy tafakkur va estetik idrokni shakllantirishdir. Insonning badiiy fikrlashi, uning atrof-muhitni, tabiatni va go‘zallikni qanday ko‘ra bilishiga, his etishiga bevosita bog‘liq. Shu bois, tasviriy san’at mashg‘ulotlari, xususan **manzara janrida ishlash** o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda o‘ta muhim o‘rin tutadi.

Manzara janri san’atning eng tabiiy, hayotiy va badiiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u orqali inson tabiatni o‘z hissiyoti, dunyoqarashi va estetik qarashlari orqali ifodalaydi. O‘quvchi manzara chizish jarayonida rang, shakl, yorug‘lik va kompozitsiya uyg‘unligini o‘rganadi. Bu jarayon o‘quvchining tasavvurini boyitadi, badiiy fikrni faollashtiradi va ijodiy tafakkurni kuchaytiradi.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, manzara janrida ishlash jarayonida o‘quvchi tabiatni nafaqat ko‘radi, balki uni tahlil qiladi, his etadi va o‘z estetik qarashlari asosida qayta yaratadi. Shu jarayonda **ijodiy tafakkur** — yangi g‘oyalarni ilgari surish, o‘ziga xos badiiy yechim topish, individual uslub shakllantirish ko‘nikmalari rivojlanadi.

Shovdirov S.A. (2017) o‘z tadqiqotlarida tasviriy san’at mashg‘ulotlari o‘quvchilar tafakkurini kengaytirish, ularni mantiqiy va badiiy fikrlashga o‘rgatishning samarali vositasi ekanini ta’kidlaydi. Unga ko‘ra, rangtasvir darslari o‘quvchining badiiy didini shakllantiradi, estetik zavqini kuchaytiradi va ijodiy faoliyatga

yo‘naltiradi. Ayniqsa, manzara janrida ishlash o‘quvchilarni kuzatuvchan, tafakkurli, sezgir va tahlilga moyil shaxs sifatida tarbiyalaydi.

Manzara janrining ijodiy tafakkurni rivojlantirishdagi o‘rni shundaki, u o‘quvchini atrof-muhitni o‘z qarashlari asosida qayta yaratishga undaydi. Bunday jarayonda o‘quvchi nafaqat chizishni, balki **dunyoni badiiy tahlil etishni, his-tuyg‘ularini ranglar orqali ifodalashni** o‘rganadi. Bu esa ijodiy tafakkurning rivojlanishida asosiy bosqichlardan biridir. Shuningdek, manzara janrida ishlash o‘quvchida mustaqil qaror qabul qilish, original g‘oyalarni ilgari surish, badiiy tafakkurni tahliliy yo‘naltirish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu jihatdan rangtasvir mashg‘ulotlari zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim vositadir.

Demak, manzara janri o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda o‘quv-tarbiyaviy jarayonning markaziy elementi sifatida namoyon bo‘ladi. U o‘quvchiga nafaqat chizishni, balki go‘zallikni his etish, badiiy fikrlash va o‘z estetik qarashlarini mustaqil ifodalashni o‘rgatadi. Shu boisdan, tasviriy san‘at o‘qituvchilari manzara janrini o‘qitishda nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki o‘quvchilarning ichki ijodiy potensialini ham rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodlardan foydalanishlari zarur.

O‘quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish ta‘limning eng muhim vazifalaridan biridir. Ayniqsa, san‘at ta‘limida bu jarayon o‘quvchining shaxsiy dunyoqarashi, estetik didi, tasavvuri va tahliliy fikrlash qobiliyatining o‘sishiga bevosita ta‘sir etadi. Tasviriy san‘at, xususan, **manzara janrida ishlash** o‘quvchilarning badiiy-ijodiy faoliyatini rag‘batlantirishda muhim o‘rin tutadi. Chunki tabiat manzarasini tasvirlash orqali o‘quvchi atrofdagi hayotni idrok etadi, uni badiiy tarzda qayta yaratadi va o‘z ichki hissiyotlarini ifoda etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Manzara janri tasviriy san‘atning o‘ziga xos estetik va tarbiyaviy ahamiyatga ega turi bo‘lib, u tabiat go‘zalligi orqali insonda go‘zallikka muhabbatni uyg‘otadi. Shu bilan birga, o‘quvchilarni ijodiy izlanishga, badiiy tafakkurni rivojlantirishga undaydi. Shovdirov S.A. (2017) ta‘kidlaganidek, tasviriy san‘at mashg‘ulotlarida metod tanlash jarayonida o‘quvchilarning individual ijodiy imkoniyatlarini hisobga olish muhimdir. Aynan shunday yondashuv o‘quvchilarning ichki salohiyatini ochadi va mustaqil badiiy fikrlashga yo‘l ochadi.

Ijodiy tafakkur o‘quvchining yangicha fikrlashi, badiiy obraz yaratish qobiliyatiga ega bo‘lishi va o‘ziga xos badiiy yechimlar topa bilish jarayonidir. Manzara janrida ishlash bu jarayonni tabiiy tarzda rivojlantiradi, chunki o‘quvchi tabiatni kuzatar ekan, undagi har bir rang, shakl, yorug‘lik o‘zgarishini idrok etadi, ularni san‘at vositalari orqali ifodalashga intiladi. Shovdirov (2024) tomonidan qayd etilganidek, bunday mashg‘ulotlar nafaqat estetik zavq bag‘ishlaydi, balki ekologik ong va tabiatga nisbatan mehr-muhabbatni ham mustahkamlaydi.

Manzara janrida ishlash jarayonida o‘quvchilar **kuzatuvchanlik, diqqat, tasavvur, rang hissi, kompozitsion tafakkur** kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradilar.

O'quvchi tabiatni nafaqat tasvirlaydi, balki uni o'z his-tuyg'ulari orqali qayta talqin qiladi. Bu esa tafakkurning ijodiy komponentlarini faollashtiradi. O'quvchi tabiatdagi hodisalarni tahlil qiladi, ularning badiiy ifodasini topadi va ularni o'z dunyoqarashiga mos tarzda aks ettiradi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, o'quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirish uchun manzara janridan foydalanish quyidagi shartlarga asoslanadi:

1. **Amaliy mashg'ulotlar jarayonida tabiatni bevosita kuzatish.** Bu o'quvchilarda real voqelikni badiiy tahlil qilish, rang uyg'unligini his etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

2. **Ijodiy topshiriqlarni bosqichma-bosqich tashkil etish.** Dastlab oddiy kompozitsiyalar, so'ngra murakkab manzaraviy kompozitsiyalar bilan ishlash orqali o'quvchining tafakkuri chuqurlashadi.

3. **Shaxsiy ifoda va erkinlikni qo'llab-quvvatlash.** Har bir o'quvchining o'z uslubida ishlashiga imkon yaratish, ularning mustaqil badiiy qarashlarini shakllantiradi.

Shovdirov S.A. (2023)ning fikricha, tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni rivojlantirish badiiy tafakkurning asosiy mezoni hisoblanadi. O'quvchi manzara chizish orqali mantiqiy tahlil va hissiy idrokni uyg'unlashtiradi. Natijada, uning ijodiy tafakkuri tizimli, analitik va badiiy yo'nalishda shakllanadi.

Zamonaviy ta'lim yondashuvlari, xususan, **innovatsion pedagogik texnologiyalar** ijodiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shovdirov S.A. (2025) "flipped classroom" (teskari sinf) texnologiyasini san'at ta'limida qo'llash orqali o'quvchilarni mustaqil o'rganish, tahlil qilish va amaliy faoliyatga jalb etish samaradorligini asoslab beradi. Bu yondashuv orqali o'quvchi darsdan tashqari nazariy tayyorgarlik ko'radi va amaliy mashg'ulotlarda ijodiy izlanish bilan shug'ullanadi.

Manzara janrida ishlash o'quvchining ruhiy holatini uyg'otadi, estetik hissiyotlarini boyitadi va ichki go'zallikni ifodalash istagini kuchaytiradi. Shovdirov S.A. (2018)ning tadqiqotida san'at mashg'ulotlarining badiiy va amaliy jihatlarini uyg'unlashtirish o'quvchini hayotdagi go'zallikni ko'ra bilishga va uni tasviriy vositalar orqali ifodalashga o'rgatishi ta'kidlanadi.

O'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda o'qituvchining roli ham nihoyatda muhim. O'qituvchi o'quvchilarni yangi g'oyalarni ilgari surishga, tabiatni o'z qarashlari asosida talqin etishga, o'z badiiy "men"ini ifodalashga yo'naltirishi kerak. Baymetov B.B. va Shovdirov S.A. (2023) ta'kidlaganidek, amaliy va nazariy darslarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning ijodiy potentsiali to'liq ochiladi.

Manzara janrining o'quvchi tafakkuriga ta'siri ikki yo'nalishda namoyon bo'ladi:

– **Estetik yo'nalishda** — go'zallikni idrok etish, san'at orqali his-tuyg'ularni ifoda etish qobiliyati rivojlanadi;

– **Intellectual yo‘nalishda** — tahlil qilish, muvozanat topish, rang va shakl uyg‘unligini anglash qobiliyatlari shakllanadi.

Natijada o‘quvchi faqat chizishni emas, balki **ijodiy fikrlashni** o‘rganadi. Bu esa uning umumiy tafakkur madaniyatiga, shaxs sifatida shakllanishiga va kelajakda san‘atga ijodiy munosabat bildirishiga asos yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, manzara janri o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik vositadir. Bu janr orqali o‘quvchi tabiatni badiiy tahlil etadi, undagi go‘zallikni sezadi va uni ijodiy tarzda ifoda etadi. Natijada, unda estetik did, badiiy idrok, mustaqil fikrlash va tahliliy tafakkur shakllanadi.

Manzara janrini o‘qitish o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, sabr, e‘tibor, badiiy sezgirlik va ijodiy tashabbusni rivojlantiradi. Bu esa ularning san‘atga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va shaxs sifatida estetik jihatdan yetuk bo‘lishiga xizmat qiladi. Shu bois, tasviriy san‘at darslarida manzara janriga alohida e‘tibor qaratish, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish va zamonaviy innovatsion texnologiyalarni qo‘llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san‘atni o‘qitishda o‘quvchilarning sohaga oid o‘quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – №1. – С. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – №B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. Изобразительному и прикладному искусству // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O‘QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O‘QUVCHILARNI MANTIQUIY

VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.

10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №3. – P. 60–66.